Borbeni ateizam — njegove metode i sredstva

Prošla su nažalost vremena, kad se smatralo, da je suvišno govoriti ili pisati o ateizmu ili bezboštvu. Dok je još nedavno bezbožnik bio rijetka pojava, ukoliko se nije uopće sakrivao pred mnoštvom onih, koji su priznavali Boga u javnom i privatnom životu, vjerom i djelom, danas se bezboštvo usuđuje nastupati kao sila, koja prijeti propašću svim onima, koji vjeruju u Boga. Tako se zaprijetio vrhovni vođa saveza bezbožnika u sovjetskoj Rusiji Jaroslavski (Gubelman) svim, što vjeruju u Boga po cijelom svijetu, slično kralju Senaheribu, koji je poručio stanovnicima grada Jeruzalema preko svoga poslanika Rabsacesa (Izaija 36, 13—20): »Slušajte riječi velikoga kralja, kralja Asiraca. To govori kralj: Neka vas ne zavarava Ezehija, jer vas ne će moći izbaviti. Neka vam ne daje Ezehija pouzdanja u Gospoda, govoreći: »Izbavit i oslobodit će nas Gospod, ne će biti predan ovaj grad u ruke kralja Asiraca.« Nemojte slušati Ezehije, jer ovako vam govori kralj Asiraca: »Učinite sa mnom blagoslov i izađite k meni i uživajte svaki od svoga vinograda i od svoje smokve i svatko neka pije od svoje čatrnje, dok ne dođem i ne uzmem vas u zemlju, koja je kao vaša zemlja, zemlja žita i vina, zemlja kruha i vinograda. Neka vas ne smućuje Ezehija, govoreći: »Gospod će nas oslobodit.« Zar su oslobodili bogovi svoje narode, svaki svoj, iz ruku kralja Asiraca? Gdje je bog zemlje Emat i Arfad? Gdje je bog zemlje Sefarvajim? Zar su oslobodili Samariju iz mojih ruku? Koji je od svih bogova ovih zemalja oslobodio svoju zemlju iz moje ruke, da bi Gospod izbavio Jeruzalem iz moje ruke?« Slično plaši i svjetski savez bezbožnika preko svoga vođe sve one, koji vjeruju u Boga. Kralj Ezehija uzdao se u Boga i potaknuo na pouzdanje i cijeli grad Jeruzalem pa se nije prevario. Bog je uslišao njegovu pouzdanu molitvu (Izaija 37, 36—38): »Izišao je anđeo Gospodnji i ubio u taboru Asiraca 185.000. Kad je ujutro bilo ustajanje, evo svih, lješine mrtvaca. I podigao se i otišao kralj Asiraca Senaherib i nastanio u gradu Ninive. A dogodi se, kad se klanjao u hramu svome bogu

Nesrohu, njegovi ga sinovi Adrameleh i Sarasar ubiju mačem te pobjegnu u zemlju Ararat, i naslijedi ga na prijestolju njegov sin Asarhador.«

Bez ikakve sumnje, Bog ne će ni nas ostaviti, ako se u njega uzdamo. Ali dakako da naše pouzdanje mora biti istinito, takovo, kakvo Bog od nas traži. A to znači ne samo uvjerenje, da će Bog ispuniti svoje obećanje, nego i uvjerenje da i sami moramo učiniti sve, što je u našoj vlasti. *Samo ako smo učinili sve, što smo mogli uz pomoć Božju, možemo i moramo očekivati, da će Bog uslišati naše molbe, ako je dobro za nas, što molimo. Tako i u borbi protiv ateizma nije dovoljno sve samo od Boga očekivati, nego moramo i sami s Njime sudjelovati. U ovo naše sudjelovanje ide u prvom redu molitva i pokora, a u drugom redu naš rad.* O molitvi i o pokori, premda su najnužnije i najvažnije, ne ću ovdje raspravljati, nego samo o našem radu, koji treba da suprotstavimo širenju ateizma. *A što treba da radimo, to ćemo najbolje upoznati, ako proučimo metode i sredstva, kojima se ateizam služi, da predobije sve to više pristaša i sve to veći utjecaj.*

Kad govorimo o metodama i o sredstvima, kao da je to dvoje, a ne samo jedno, mogao bi tkogod prigovoriti, da su i metode sredstva, jer se i njima služimo, a sve, čime se služimo, zove se sredstvo. Istina je, da su i metode sredstva, ali sredstva svoje vrste, i zato možemo sva sredstva razdijeliti na dvije skupine: metode i ostala sredstva.

METODE ŠIRENJA ATEIZMA.

Metoda uopće zove se odgovor na pitanje, kako treba postupati, da se kod nekoga djelovanja ili rada postigne svrha. Metoda je dakle neko pravilo ili skup pravila, kojih se treba držati kod rada, da postignemo svoju svrhu. Kaošto se pitanja odnose na dvoje, naime na uklanjanje zapreka i na stvaranje zgodnog raspoloženja i svega onoga, što pozitivno služi za postizavanje svrhe, tako *i metoda sadržaje u sebi negativna i pozitivna pravila: negativna kazuju nam, kako treba ukloniti zapreke ili zapriječiti nepovoljne događaje; pozitivna pravila, kako treba poželjne učinke ili događaje prouzrokovati. U ovom smislu upotrebljavat ćemo ove izraze, premda mogu imati i drugo značenje.* Katkada naime negativno pravilo zovemo ono, koje kazuje, što treba propustiti, a pozitivno ono, koje kazuje, što treba učiniti. Čini mi se, da je jasnija i bolja ona prva terminologija. Mogli bismo negativna pravila zvati i destruktivnim, a pozitivna konstruktivnim pravilima, prema tome, da li idu za destrukcijom ili konstrukcijom, uništavanjem ili stvaranjem.

Da ustanovimo, koja su ova pravila, moramo promatrati, što im smeta kod njihova nastojanja, da rašire svoju nauku i da predobiju što više pristaša za potpuni praktični ateizam, t. j. ljudi, koji će ateizam potpunoma provesti u javnom i

privatnom životu. Smeta im i vjera i ufanje i ljubav, koju goje ljudi, osobito kršćani, prema Bogu. Zato postavlja ateizam kao pravilo, da treba uništiti to troje i sve ono, na čemu se osniva. Prema tome ovo kratko pravilo obuhvaća cijeli sistem u sebi. *Obarati se mora na sve ono, na čemu se osniva naša vjera i naše ufanje i naša ljubav prema Bogu.*

Mi vjerujemo u Boga, jer nam razum kaže, da svijet ne može biti sam od sebe, nego da mora imati svoga Stvoritelja. Ovaj se razlog još više razvija pomoću prave, skolastičke filozofije, tako te se mogu razlikovati mnogi dokazi za bivanje Božje. Ali ne samo egzistenciju Božju, nego i Božja svojstva dokazujemo na temelju samoga razuma. Što je naš razum bolje razvijen, to bolje i lakše i sigurnije vodi spoznaji Božje egzistencije i Božjih svojstava. A ovaj savršeni razvitak naš razum dobiva osobito klasičnom naobrazbom i skolastičkom filozofijom. Zato ateizmu tako smeta i jedna i druga. *Zato tako mrze i na klasičnu naobrazbu i na skolastičku filozofiju.* Da ateizam ukloni one zapreke, koje ga priječe, da ne može istrijebiti vjere u Boga iz ljudskoga društva, uklanja iz škola klasičnu naobrazbu, latinski i grčki jezik, te uvodi posve realističku školu bez grčkoga i s malo latinskoga ili samo s modernim jezicima i s novom posve površnom metodom tumačenja, koja nema nikakva dodira s filozofijom. Istotako ateizam izbacuje iz škola svaku uspomenu na skolastičku filozofiju, a na njezino mjesto postavlja ili posve pozitivne nauke, koje nemaju nikakva posla s filozofijom, ili razne moderne sisteme, koji se u mnogim pitanjima udaljuju od istine tako, da razum od ovakve filozofije ima mnogo više štete nego li koristi. Takva filozofija onesposobljuje razum za shvaćanje viših ideja, koje prelaze materiju i ono, što se može izraziti brojevima. Ali *za tim upravo ide ateizam, da tako ukloni sve ono, što bi moglo služiti stvaranju uvjerenja, da Bog postoji.*

Budući da se temelj vjere u Boga polaže već u najranijoj mladosti, dok je dijete još pod okriljem obitelji, pod gotovo jedinim utjecajem oca i majke i braće, *zato ateizam svim silama nastoji, kako bi pokvario ovaj obiteljski utjecaj.* A to će postići, ako što prije izvede dijete iz obiteljskoga kruga i uvede u svoje bezvjerske škole; ili još temeljitije, ako uopće uništi obiteljski život time, da bračnom životu oduzme i svetost i nerazrješivu stalnost te bračnu vezu pretvori u posve svjetsku svezu, koja se može lako riješiti. Razumije se, da takva nazovi-obitelj ne može djece odgajati u vjerskom duhu. A isto je tako jasno, da mora bezvjerski

ambijenat, u koji se dijete postavlja u ateističkoj školi, na razvitak njegova mladoga razuma djelovati u protivuvjerskom smislu. *Zato je ateizmu toliko stalo dò toga, da dijete što prije i što potpunije dobije u svoje ruke.*

Ako ateizmu toliko smeta odgoj u onim školama, koje se drže načela naravnog reda, ukoliko se ravna prema istinama, koje možemo spoznati samim zdravim razumom, lako razumijemo, zašto *ne može trpjeti onih škola, u kojima se odgaja prema objavljenoj vjeri.* To su i lajičke škole, t. j. one, koje ne stoje pod upravom crkvene vlasti, ali ipak slijede načela svete vjere u čitavom odgoju, ili barem drže i predavanja iz vjeronauka. A osobito su to one škole, koje su pod upravom crkvene vlasti i zato u svemu slijede načela svete Crkve. To vrijedi u prvom redu za katoličke škole, ali i za druge konfesijske škole, u kojima se ide za odgojem prema načelima vjere u Boga. Zato ateizam, gdje samo može, *ukida u lajičkim školama vjeronauk ili barem izlučuje vjerski duh iz svih drugih predmeta* te pušta učiteljima potpunu slobodu, da mogu ili moraju sve ove predmete predavati bez vjere ili čak i protivu vjere. A osobito ateizam *ukida, koliko samo može, konfesijske škole, ili im barem ograničuje djelatnost,* ograničujući broj učenika, stežući slobodu i namečući materijalne i moralne terete, ne priznavajući njihovih ispita i svjedodžbi. Tako se ateizam nada, da će odstraniti jednu od najjačih zapreka, koje mu se suprotstavljaju, da se ne može tako lako širiti.

Ateizam ne pazi samo na poteškoće, koje mu smetaju sa strane odgoja u obitelji i u školi, nego i u cijelom narodnom životu, kako se očituje u prosvjetnom i socijalnom pogledu. Ateizam pazi i na znanost i umjetnost, kako bi ih odvratio od svega onoga, što je povezano s vjerom u Boga, bilo da pretpostavlja ovu vjeru, bilo da za nju disponira. Zato ateizam nastoji, kako bi iz umjetnosti i znanosti uklonio sve teističke pretpostavke i premise te zapriječio, da ne bi znanost ili umjetnost priznala posljedice, koje bi mogle voditi teističkomu shvaćanju, t. j. uvjerenju, da postoji Bog, i da ima ona svojstva, koja mu vjera pripisuje, osobito da je neizmjerno dobar i mudar i svesilan i pravedan Upravitelj čitavoga svijeta. Istotako ateizam nastoji, kako bi iz umjetnosti izlučio sve ono, što bi moglo potsjećati na religiozne ideje i prikazati ih u povoljnom svijetlu ili čak i oduševljavati za njih, kao da je religiozna umjetnost vrhunac umjetnosti.

Ateizam ne pazi samo na to, što se zbiva u višim sferama znanosti i umjetnosti, nego i na popularne njihove izraze

i oblike. Zato *ide svim silama za tim, da se popularizirana znanost i umjetnost »oslobodi« od svih onih elemenata, koji bi mogli djelovati u duhu vjere prema Bogu.*

Po sebi se razumije, da *ateizam najbudnijim okom prati svaki pokret na području društvenoga života. Ništa mu ne izmakne, ticalo se ono najprimitivnijih društvenih oblika i prilika, ili najkompliciranijih međunarodnih odnosa. Ateizam mrkim okom promatra religiozno shvaćanje bračne zajednice,* koja je temelj svakoga društvenog života i poretka. Pa i kod proširenog obiteljskoga života, gdje uz bračne drugove i njihovu djecu ima i sluga, *zazire od kršćanskoga nazora o odnosu između gospodara i sluga:* da između njih mora vladati ne samo stroga pravda, nego i ljubav i dobrota i povjerenje s jedne i s druge strane, jer su i gospodari i sluge djeca istoga Oca nebeskoga i braća Kristova. Ateizam dakako ništa ne će da zna za takvo bratstvo po Bogu, nego samo po krvi. Kaošto ateizam *zabacuje kršćanski pojam odnosa između* gospodara i sluga u obitelji, tako i odnos između *poslodavaca i radnika.* I tu mora da bude isključena svaka uspomena na Boga i na ljubav i pravdu, koja se na Bogu osniva. Prema ateizmu odlučuje samo sila i interes, a ne obzir prema Bogu. Pa i druga udruženja, kao dionička, koja idu za nekom zajedničkom korišću, ateizam lišava svake uspomene na kršćansku solidarnost ili bratsku ljubav u Kristovu duhu. Razumije se, da *ateizam nada sve nastoji, kako bi iz vrhovnoga društvenog života, narodnoga i državnoga, izlučio sve ono, što potsjeća na Boga.* Za ateizam vladar nije po milosti Božjoj, nego samo po volji naroda ili samo silom, jer za ateizam Bog, kojega nema, ne može biti ni podrijetlo vlasti. Tako vlast gubi svoj uzvišeni značaj moralne sile, te ostaje samo fizička nadmoć nad onim ljudima, koji se zovu podanici. Zato se ne može pozivati na savjest niti može zahtijevati zakletvu, koja bi u savjesti proizvela obvezu. A istotako ateizam oduzima i podanicima svako dostojanstvo, jer prema ateizmu dužnost nema božanskoga podrijetla, budući da Boga nema. *Uvjerenje, da dužnost potječe od samoga Boga, jedna je od najvećih zapreka za širenje ateizma. Zato se njegova borba osobito vodi protiv božanskoga značaja dužnosti.* Ateizam istotako ne može trpjeti, da se ugovorima, pa i međunarodnim, pripisuje svetost. Zato on riječi »svetost« pridijeva posve drugo, juridičko značenje. Za ateistu sveto je ono pravo, za koje on bezuvjetno zahtijeva da ga svi poštuju i praktično priznaju. Ali ateizam ne može odgovoriti na pitanje, zašto bi svi morali takvo pravo praktično priznati; volja sva-

kako nije dovoljna, naime ljudska volja. Uza sve to ateizam svim silama nastoji, kako bi izlučio svaku uspomenu na Boga ne samo iz privatnoga, nego i iz javnoga, državnoga i međunarodnoga života, pa makar iz njegove nauke nužno slijedilo, da su svi ugovori samo krpe papira.

Kaošto ateizam *ide za tim, da ukloni sve, što bi moglo voditi vjeri ili raspolagati za nju, tako nastoji onemogućiti i ufanje u Boga. I ovo naime* ateizmu *veoma smeta. Zato traži sve razloge, kako bi onemogućio svako ufanje u Boga.* Najradikalniji je razlog dakako taj, da nema Boga, prema ateističkom tvrđenju. Tko prihvati ovu njihovu tvrdnju, mora ostaviti, to se po sebi razumije, i svako ufanje u Boga. Zato ateizam kod svake zgode opetuje svoju tvrdnju, da nema Boga. Ako to nije dovoljno, onda kuša ljude odvratiti od ufanja u Boga time, da ga prikazuje kao besmisleno i zato nemoguće i čovjeka nedostojno. Ateizam mrzi i prezire uvjerenje, da ljudi trebaju pomoći Božje i da će je dobiti, ako sa svoje strane ispune sve uvjete, koje Bog stavlja. Prezire i sve ono, u čemu je ovo uvjerenje sadržano, a to je kult uopće, a napose molitva i žrtva. Ateizam ne pozna ni jedne ni druge, ni molitve ni žrtve. Porugljivo i s prezirom gleda na sve one, koji se još mole i Bogu prikazuju žrtve, a osobito prikazivanje nekrvne žrtve svete Mise. Zato tako fanatički mrzi na crkve i svećenike i na sve ono, što podsjeća na to, da je čovjek potreban pomoći i milosti Božje, pa da je može i dobiti od Boga. Zato ateizam ne može trpjeti procesija, euharistijskih i drugih religioznih sastanaka, pa ih zabranjuje, gdje samo može, ili im stavlja zapreke, dok ih ne može posve ukinuti. Njemu smeta i svaka uspomena na nagradu i kaznu, koja bi dolazila od Boga, bilo na ovom bilo na onom svijetu. Zato uklanja svagdje, gdje samo može, svaku uspomenu na prekogrobni život, koji je dakako nerazdružljivo spojen s nagradom ili kaznom za život na ovom svijetu. Razumije se, da ateisti nada sve smeta pomisao na vječnoga suca. Zato ne može trpjeti raspela niti na javnim mjestima niti u školama niti u sudskim dvoranama pa niti u privatnom životu, jer pogled na Raspetoga nužno u nama pobuđuje uspomenu na vječnoga Suca, koji će jednoć prema svojoj božanskoj pravdi odlučiti, da li će se ispuniti naše nade u vječnosti ili da li će ostati neispunjene za uvijek, prema tome, što smo zaslužili u vremenitom životu. Zato ateizam svagdje naviješta raspelu sa Raspetim borbu do uništenja. Ova se mržnja protiv Boga kao predmeta našega ufanja očituje i u načinu, kako govori i piše o nebu i

o paklu, ne samo u onim djelima, koja se zovu znanstvenima, nego i u popularnim izdanjima, namijenjenima najširim slojevima. Ateizam svagdje i uvijek vodi rat do uništenja protiv svega onoga, što ikako pobuđuje ili pripravlja ufanje u Boga.

Kaošto vjera i ufanje u Boga, tako je za širenje ateizma zapreka i ljubav Božja. Zato se njegova borba vodi i protiv ove, možda i najžešća, žešća nego li je borba protiv vjere i ufanja. Ljubav prema Bogu vrhunac je našega odnosa prema Njemu. Bez nje i vjeri i ufanju fali život i svrha. Vjera je istina temelj, ali samo temelj, bez kojega ne može postojati ufanje, a bez ovoga nema ljubavi. Može postojati sama vjera bez ljubavi, pa i bez ufanja. Može postojati i ufanje bez ljubavi. Ali to je neprirodno. No ljubav ne može biti, gdje nema ufanja, niti ufanje može biti bez vjere. *Zato mora za ateizam biti glavni predmet mržnje ljubav prema Bogu. Nju mora u prvom redu da istrgne iz ljudskih srdaca. Stoga navaljuje i na vjeru i na ufanje, jer bi time pala i ljubav. Ali može i direktno na nju navaljivati. Zapreka, koju mora u borbi protiv ljubavi svladati, jest sve ono, što nam Boga prikazuje kao vrijedna naše ljubavi. To su sva Njegova svojstva, a osobito Njegova dobrota, koja je neizmjerna u svakom pogledu, zato i neizmjerna ljepota i neizmjerna ljubav. Ova dakle svojstva ateizam mora da ukloni iz našega pojma o Bogu.* Zato prikazuje Boga, kao da nije nikako ili barem ne tako dobar, kaošto si ljudi predstavljaju. Tvrdi, da ljudi samo zato nemaju svega onoga, što bi htjeli imati, i da trpe samo zato, jer Bog nije dobar, ili barem ne dosta dobar. Zato ateizam toliko ističe problem zla, ali ne nastoji, kako bi razumio i odgovor najvećih umova, koji su ovaj problem riješili, makar nam uvijek ostalo neko čuvstvo straha, kad mislimo na svoju slobodu, o kojoj svakako ovisi naša sudbina, jer smo odgovorni za svoja slobodna djela. Ali o odgovornosti ateizam ne će da išta znade, nego zahtijeva apsolutnu slobodu prema Bogu, premda je sam prema drugim ljudima, koji su ateistu podvrgnuti, nikako ne priznaje, barem ne u praksi. Slobodu volje ateizam uopće niječe, a bez ove nema ni dobrote. Zato ateizam toliko ističe nemogućnost svake slobodne volje, ne samo ljudske, nego i svake druge. Razumije se, da bi ateizam odvratio ljudsko srce od ljubavi Božje, ako bi uspio da Boga prikaže kao biće, koje nema slobodne volje. Sve bi htio svesti na neumoljivi zakon ili slijepi slučaj. Svaku neispunjenu molbu, upravljenu Bogu, ateizam navodi kao dokaz, da Bog uopće ne uslišava nikoga i ni u kakovu slučaju. Tako ateizam uklanja iz pojma o Bogu

sve ono, što potsjeća na Njegovu dobrotu. Po sebi se razumije da ateizam zabacuje s prezirom i onu riječ, koja napunja naše srce tolikom utjehom, naime, da je Bog Ljubav. Tko mrzi, pretpostavlja, da ga Bog mrzi, ako uopće postoji. *Zato nastoji, kako bi sakrio svaki znak ljubavi Božje prema nama, i kako bi Boga prikazao kao mrzitelja ljudskoga roda i njegove sreće. To nam otkriva i tajnu, zašto ateizam tako strasiveno mrzi na onaj najveći dokaz ljubavi Božje prema nama, smrt Sina Božjega na križu za otkupljenje svijeta.* Sve znanosti zove u pomoć, da dokaže ili da Isus Raspeti nije Bog, ili da nije povjesna činjenica njegova smrt na križu, ili da nije umro za nas, nego za sebe. Da odstrani sve, što bi moglo Boga prikazati kao biće, koje zaslužuje našu ljubav, ateizam hoće da liši Boga i svega onoga, što u nama pobuđuje iako ne u prvom redu ljubav, a ono barem štovanje. To su sva svojstva Božja, a u prvom redu Njegova mudrost i svemogućnost. Zato ateizam traži sve, što bi se protivilo ovim svojstvima Božjim. Ateizam zahtijeva potpunu kontrolu nad svime, što Bog radi, uvid u sve njegove namjere i sva sredstva, kojima se služi i sve uspjehe, koje je postigao ili koje će postići; dok ateizam za sebe traži pravo, da ga nitko ne kontrolira. Ateizmu smeta i ljubav i poštovanje prema Bogu, pa zato svim silama ide za tim, da Boga prikaže kao biće, koje ne zaslužuje niti poštovanja niti ljubavi. U odvratnim bojama prikazuje Boga kod svake zgode, ne samo kad mora o Njemu govoriti, nego i kada samo može. Mržnja protiv Boga ne da mu, da zaboravi govoriti protiv Njega. Kaošto ljubav, tako ni mržnja ne pozna mira. Ovoj mržnji mora služiti i znanost i umjetnost sve od najviše pa do najniže, koja niti ne zaslužuje imena znanosti ili umjetnosti. Mržnja protiv Boga ne zaboravlja nigdje nikoga, da odvraća od Boga, i da širi svoju vlast, protivnu vlasti Božje ljubavi.

Promatrali smo negativne ili destruktivne principe borbenog ateizma t. j. što on hoće da uništi, koje zapreke on hoće da ukloni, jer mu smetaju, da se ne može širiti. Ali ateizam hoće da nešto i stvori. On ima i pozitivne ili konstruktivne principe. Koji su ovi, to treba sada ispitati. Već smo kod promatranja negativnih principa opazili koješta pozitivna, t. j. što bi ateizam htio postaviti na mjesto onoga, što bi htio da poruši. Možemo se dakle kod ispitivanja i kod grupiranja ovih pozitivnih principa držati istoga reda, kojim smo promatrali negativne principe. *Kaošto je prvi posve općeniti princip rušenja taj, da treba uništiti Boga, tako je prvi*

općeniti princip protivnog stvaranja taj, da treba postaviti na prazno prijestolje Božje nešto drugo. Što je ovo drugo, to se može nazvati ili posve općenito stvorenje, ili konkretnije svijet ili još jasnije čovjek, ili na mjesto čovjeka anđeo odmetnik — đavao, na mjesto Krista Antikrist, na mjesto Raspetoga onoga, koji je Sina Božjega razapeo. Prema tome možemo onda razlikovati i kult, koji ateizam iskazuje svomu novom božanstvu: kult stvorenja, obožavanje svijeta, kult materije, ili ako je svijet duhovno biće, kult duhovnoga, kult čovjeka ili čovječanstva, kult đavla, kult Antikrista. Pošto je tako na mjesto Boga postavljeno novo božanstvo, kojemu treba iskazivati kult, *treba odrediti, u čemu treba da se sastoji ovaj novi kult. Možemo ukratko kazati, da i ovo novo božanstvo zahtijeva od nas i vjeru i ufanje i ljubav. Ali kakvu?*

Ateizam zahtijeva od svojih sljedbenika slijepu vjeru, i onda kad se razum uzalud trudi, da bi barem kakav takav razlog našao za ono, što mu se nalaže, da mora vjerovati. Ateizam je pun tajna, za koje nam nitko ne jamči svojim nepogrešivim auktoritetom. Ateizam ne može nikoga označiti, koji bi bio nepogrešiv, ili čija bi nepogrešivost bila nedvoumno dokazana. Pa ipak ne može trpjeti, da bi itko sumnjao o njegovoj nauci. Nikomu nije slobodno, slijediti drugo uvjerenje. Za sebe dakako ateizam zahtijeva slobodu, ali drugima je ne ostavlja. Slobodu savjesti traži za sebe, a drugi moraju slijediti njegovo mišljenje. Sve one krive nauke i zablude, na kojima se osniva, ateizam nalaže svojim sljedbenicima, pa makar bilo nemoguće navesti za njih barem koji vjerojatni dokaz. Ako mi vjerujemo neke tajne kao na pr. tajnu presvetoga Trojstva, mi znamo, komu vjerujemo i znamo, da zaslužuje naše potpuno povjerenje. Ali ateizam nema nikoga, za koga bi znao da svjedoči istinu. Kazati, da vjeruje znanosti, slaba je utjeha, jer ne samo da ne zna, da li je ateistička znanost nepogrešiva, nego zna, da je puna zabluda i potrebna sveudiljnog ispravljanja. A pojedini znanstvenici ateisti odviše su očito podvrgnuti zabludama, te si ne će lako itko od njih pripisivati nepogrešivost. Uza sve to ateizam s najvećom bezobzirnošću zahtijeva slijepu vjeru i tako zadaje najveće poniženje ljudskomu razumu. Što ateizam nalaže pojedinim svojim pristašama, to nalaže i samoj znanosti. I ona mora naučavati one nedokazane i nevjerojatne tvrdnje, koje ateizam propisuje. *I ateizam ima svoj indeks zabranjenih knjiga i svoj silabus osuđenih nauka, i jao si onomu, koji bi na to*

zaboravio. Ateizam zahtijeva najsavršeniju žrtvu razuma uime kulta svoga božanstva, koje je postavio na prijestolje Božje na mjesto Boga.

Kult ateističkog božanstva zahtijeva i sve ufanje svojih sljedbenika tako, te ne smiju ni u koga drugoga tražiti pomoći u svojim potrebama. Ali jadno je ovo ufanje, jer ateizam ne može obećati, a još manje dati nužne pomoći uprav onda, kad je najviše trebamo. Niti može tješiti obećanjem vječne nagrade i svestranog obračuna u prekogrobnom životu, jer toga života nema. Zato ateizam nužno zahtijeva slijepu rezignaciju u neizbježivu sudbinu. Ateizam nema nikakve utjehe za one, koji je najviše trebaju. Dok je ateista zdrav i slobodan i u mogućnosti druge goniti, tako dugo može si utvarati, da mu ne treba prekogrobnoga života i vječne nagrade. Ali kada dođe bolest i gubitak slobode i progonstvo, kada gubi sve, što mu je bilo drago na ovom svijetu, onda i on osjeća, da fatalistička rezignacija nije nikakva naknada za izgubljeno ufanje u Boga i onu nagradu, koju je Bog obećao svojim vjernim službenicima. Ateizam bezuvjetno traži žrtvu svake nade, koja se ne može ispuniti na ovom svijetu, i koje ne može ispuniti njegovo božanstvo.

Kaošto vjeru i ufanje, tako ateistički kult zahtijeva od svojih pristaša i potpunu ljubav, koja se očituje u svestranoj žrtvi za njegovo božanstvo. Ateizam ne dopušta nikakva izuzetka. Njemu nije nikakva žrtva odviše velika. Za interese ateističkog idola treba dati i svoj život. Zato su borbe ateističke revolucije tako krvave, bez obzira na to, koju će korist pojedinci ili narodi imati od svojih žrtava. Sve ove žrtve ateista treba da dragovoljno prinosi, premda tim sam sebi protuslovi; jer niječe slobodu volje, a tko nema slobode, ne može ništa dragovoljno učiniti ili propustiti. Akoli svoje žrtve ne će da prinese dragovoljno, bit će na to prisiljen. I za ateističko božanstvo sastoji se vrhunac kulta u savršenoj ljubavi, koja se sastoji u neograničenoj požrtvovnosti. Ali budući da ateističko božanstvo niti obećaje niti može obećati primjerenu nagradu, i to upravo za najveće žrtve, osobito za žrtvu života, zato se ovakva ljubav protivi čitavomu ljudskom biću, koje se ne može odreći svoga čeznuća za vječnim životom i vječnom srećom. Zato se i ateista boji smrti, jer se boji uništenja. A možda se još više zato boji, jer se ne može uvjeriti, da nema vječnoga Suca, koji će buntovnicima pravedno suditi. I ateistu dolazi i protiv njegove volje, očajno pitanje, da li se možda ne vara, kad govori, da nema Boga ni vječne kazne

i nagrade. Ovo pitanje osobito onda uznemiruje, kad se približuje smrt, koja će dati konačni odgovor. Ali jao si ga ateistu, ako ovaj odgovor bude u opreci s ateizmom!

Ako naš Bog traži od nas vjeru, ufanje i ljubav, i to bez ikakva ograničenja, isto traži i ateizam za svoje božanstvo. Ali *kaošto je neizmjerna razlika između našega Boga i ateističkoga božanstva, tako i između vjere, ufanja i ljubavi, koju traži naš Bog i one, koju zahtijeva ateizam.* Naša vjera daje našemu razumu jamstvo apsolutne nepogrešivosti, te je prema tome najveća čast i uzvišenje našega razuma; ateistička vjera nosi u sebi jamstvo, da je pogrešiva i podvrgnuta bezbrojnim zabludama. Naše ufanje osniva se na neizmjernoj ljubavi i dobroti i mudrosti i svemogućnosti Božjoj, koja može i hoće da ispuni svoje obećanje nakon ovoga kratkoga života u beskrajnoj vječnosti; ateističko ufanje bestemeljno je, jer ateističkomu božanstvu manjkaju sva ona svojstva, a osim toga i besmrtnost tako te za najveće žrtve, kaošto je žrtva života, ne može obećati ništa drugo, nego samo uništenje, od kojega zazire naša narav čitavim svojim bićem. Naša ljubav prema Bogu mora da bude neograničena, ne izuzimajući nijedne žrtve, pa ni žrtve života; takvu ljubav nalaže i ateizam svojim sljedbenicima. Ali kolike li razlike! Što su naše žrtve veće, to će veća biti naša nagrada: za žalost i bolove, koje smo poradi Boga podnosili u ovom kratkom životu, dobit ćemo vječno veselje bez ikakve primjese žalosti i patnja; za ovaj kratki život, koji smo žrtvovali Bogu, dobit ćemo vječni život. Kod ateizma baš je obratno: što veća žrtva, to manja nagrada; tko je žrtvovao i svoj život, taj ne će zato ništa dobiti, jer ga više ne će biti, pa zato ne će niti moći išta primiti. Niti može itko, pa ni sam ateista, vjerovati, da je potpuna zadovoljština za žrtve nada ili bolje strah, da je smrt svršetak svega i početak vječnoga ništavila.

Ako dakle promatramo, što ateizam hoće da postavi na mjesto onoga, što bi htio da poruši, onda vidimo, da je neizmjerno jadno i siromašno i ništetno, i da ne može nikako nadoknaditi onoga, što bi htio uništiti, niti opravdati onih žrtava, koje od nas traži.

Ova bi slika ateističkoga stvaranja postala još življa i jasnija, ako bismo poređivali ateističko božanstvo s Bogom: ličnost s ličnošću, svojstva sa svojstvima, kult s kultom, Krista s Antikristom, Crkvu Božju s ateističkom crkvom, kršćansku obitelj s ateističkom zajednicom muškog i ženskog, ateističko društvo s kršćanskim, ateističku državu s kršćan-

skom državom, ateističko međunarodno pravo s kršćanskim. Svakako bi nam ovo promatranje dalo mnogo najboljih razloga, da budemo zahvalni, što poznamo i priznajemo Boga, i što živimo među takvim ljudima, koji su istoga mišljenja. Isto bi nas promatranje napunilo i najdubljom odvratnošću protiv ateizma i svega onoga, što bi nam htio dati na mjesto onoga, što bi nam htio oteti. Ali pređimo na drugo pitanje, koje nam još preostaje:

KOJIM SE SREDSTVIMA ATEIZAM SLUŽI, DA POBIJEDI?

Već smo dosada upozorili na razna sredstva, kojima se ateizam služi u svojoj borbi protiv onih, koji vjeruju u Boga i svoju vjeru priznaju u svome životu, bilo privatnom bilo javnom. Treba dakle, da dodamo ono, što smo izostavili, i da sve sistematski prikažemo. Da li smo štogod izostavili i što je ono, to će se vidjeti iz samog sistematskoga prikaza sredstava. Zato je glavna naša briga, kako ćemo odrediti ovaj sistem, da bude potpun, da budu u njemu sadržana sva sredstva. Ovo ćemo postići, ako *podijelimo sva sredstva pod vrhovnim vidicima, promatrajući naime, koja je narav svakoga sredstva, i čemu ima da služi, bilo neposredno bilo posredno, i kojim redom.*

Ako gledamo na to, koja je narav sredstva, možemo sva sredstva svrstati u tri grupe: svako je sredstvo ili duhovno ili osjetno ili materijalno. Duhovno je ono, koje je predmet samo razuma ili volje, ono, što je životinji nepristupačno. *Samo razumu pripadaju ideje ili pojmovi, suđenje i zaključivanje, bilo ispravno bilo krivo.* Zato može samo čovjek imati znanost, nažalost ne samo istinitu, nego i krivu. Samo čovjek može spoznati odnose između raznih stvari, svrhu i sredstva kao takva, i zato reflektirati o prošlosti te stvarati nacrte za budućnost i odrediti, što ima da čini, a čega treba da se kloni, da uzmogne ostvariti svoje nacrte. Samo razum može spoznati i ljepotu i grdobu.

Volji, i to samo njoj, pripada težnja ili htijenje ili oduravanje onoga, što samo razum spoznaje. Samo volja može činiti ili propustiti nešto poradi nekoga principa ili suda. Samo volja zna za žrtvu poradi sretne budućnosti. Samo volja može djelovati ili odustati od djelovanja poradi ljepote ili rugobe. Samo volja može prihvaćati ili odbijati sredstva, koja se odnose na neku svrhu. Zato je samo volja slobodna. Samo je volja ćudoredno dobra ili zla, zaslužuje nagradu ili kaznu, pohvalu ili ukor. Samo volja može imati čuvstva veselja i žalosti, nade i straha, koje imaju za motiv neku razumsku spoznaju.

Osjetno je sredstvo ono, koje je predmet sjetila. Budući da fantazija može predočiti sve, što i svako pojedino sjetilo, to možemo kratko kazati, da je osjetno sredstvo svako ono, koje može biti predmet fantazije. Da može djelovati na fantaziju, mora najprije djelovati na posebno sjetilo, ali apsolutno nužno je ovo samo za prvi puta, jer fantazije pretpostavljaju spoznaju pojedinog sjetila. Zato je osjetno sredstvo ono, što djeluje bilo neposredno na pojedino sjetilo, bilo posredno na fantaziju. Ova su *sredstva osjetna, ali spoznajne naravi.*

Druga su osjetna sredstva ona, koja su predmet sjetilne težnje, kakvu mogu imati i životinje. Sjetilna je težnja ona, koja se odnosi na predmet sjetilne naravi tako, te bez ove ne bi mogla djelovati. I ljubav i čeznuće i veselje, kaošto i protivna odvratnost i strah i žalost i srdžba sjetilni su čini, kad izviru iz sjetilnih predstava, a ne iz razumskih motiva. Tako su dakle osjetna sredstva požudne naravi sva ona, koja djeluju na sjetilnu požudnu moć ili težnju.

Napokon *materijalna su sredstva ona, koja ne pretpostavljaju nikakve spoznaje, niti duhovne niti sjetilne.* Ali ona mogu služiti i zato, da prouzrokuju sjetilnu spoznaju li sjetilnu težnju, a preko nje i duhovnu spoznaju i djelovanje volje. Takva su materijalna sredstva n. pr. mučila, koja preko muka, zadanih sjetilima, idu za tim, da utječu na razum i volju prema želji mučiteljevoj.

Pošto smo tako sva sredstva podijelili u ove tri grupe; duhovna, osjetna i materijalna, razvrstajmo ih pod vidikom učinka, koji mogu proizvesti, ili svrhe, kojoj mogu služiti, bilo neposredno bilo posredno. Da započnemo s najnižim t. j. materijalnim sredstvima. Ova mogu djelovati na organe, bilo u pozitivnom bilo u negativnom smislu, dobro li zlo, potpomažući ili priječeći organ u njegovu djelovanju. Materijalna sredstva mogu i popraviti i pokvariti raspoloženje organa, pače i uništiti sam organ. Uopće govoreći, lakše mogu škoditi ili uništiti, negoli koristiti. A kad je organ uništen, nikakvim se sredstvom ne može povratiti. O organskom djelovanju ili raspoloženju opet ovisi djelovanje sjetila, t. j. osjetne spoznaje. A osjetna spoznaja utječe na sjetilnu težnju te proizvodi ugodna ili neugodna čuvstva čeznuća ili straha, veselja ili žalosti. Utjecanjem na organizam ili na osjetne organe može se osjetna spoznaja posve zapriječiti, a uništenjem organa uopće zauvijek onemogućiti. A time je onemogućeno i djelovanje sjetilne težnje. O sjetilima opet ovisi djelovanje našega razuma. Sjetila mogu potpomagati razumsko djelovanje, ali i priječiti, jer razumu predlažu predmet, o kojem on razmišlja; ako osjetna predstava odgovara svrsi, za kojom ide razum, onda potpomaže razum; akoli ne odgovara, onda mu smeta. A o razumu ovisi volja, jer joj on predlaže predmet i omogućuje izbor. *Tako dakle mogu materijalna sredstva napokon utjecati i na razum i na volju,* iako ne tako apsolutno, te bi se materijalnim sredstvima moglo potpunoma odrediti mišljenje i htijenje našega razuma i naše volje. Neki pod mukama promijene svoju vjeru, a drugi ne, nego ostaju stalni.

Ali ne ovisi samo više djelovanje o nižem, nego i obratno. Istotako ne ovisi samo težnja o spoznaji, nego i spoznaja ovisi o težnji. Volja ima velik utjecaj na razum, jer ga potiče na to, da opravda njezino djelovanje: volja teži za tim, da između nje i razuma vlada harmonija, a ne opreka, koliko je moguće. Volja može poticati razum u dobrom, ali i u zlom smislu: može ga poticati na traženje i priznavanje istine, ali i na zabludu. Tko dakle ima volju u svojoj vlasti, taj može često puta, premda ne uvijek, odrediti i uvjerenje. Razum opet ima veliku moć nad sjetilima, ukoliko može upravljati njihovim djelovanjem i određivati vrijednost ovoga djelovanja uopće i pojedinih čina. Ova moć razuma nad sjetilima, istina, nije apsolutna, ali ipak jest barem ograničena. Tako ima i sjetilna težnja ili požudna moć velik utjecaj na sjetilnu spoznaju, osobito na fan-

taziju, premda nije ni ovaj utjecaj neograničen i u svakom slučaju siguran, jer ostaje sloboda volje. Tako si neki i pored najvećih tjelesnih muka nijesu predstavljali ništa nedozvoljeno. Ali često puta sjetilna požuda pobijeđuje. Zato ima veliku moć nad čovjekom, tko može utjecati na njegove sjetilne osjećaje: mučenjem može se mnogo postići, pa i nasladama. Sjetila mogu i na materijalna sredstva utjecati, ukoliko se ova ne mogu bez njih zamisliti niti napraviti, pa ni upotrijebiti.

To su dakle najrazličitija sredstva, sistematski prikazana, koja ima ateizam na raspolaganje u svojoj borbi za gospodstvo nad svijetom. Svima se služi, nijedno mu nije odviše podlo ili ogavno i odvratno, da bi se ustručavao služiti se njime. *Izbor se vrši samo prema tome, da li služi svrsi. Zlo je sredstvo samo ono, koje ne vodi svrsi.* Ateizam se služi svakim sredstvom, koje vodi svrsi; takvo mu je sredstvo sveto, ako za ateizam ova riječ uopće štogod znači. Zapravo ateizam ne može govoriti o svetosti, nego samo o prikladnosti, jer se čovjek prema njemu ne razlikuje bitno od životinje, a djelima životinja nitko ne pridijeva svetosti. Niti možemo govoriti o svrsi u strogom smislu, gdje nema slobode. Ateizam, istina, u teoriji niječe slobodu volje, ali u praksi je priznaje, što pokazuje i činjenica, da bira sredstva za postizavanje svoje svrhe, osvajanje svijeta, koje je posljednja svrha.

Tako možemo razumjeti, zašto se ateizam služi i silom i zavođenjem, mukama i nasladama, gladom i sitošću, službama i nezaposlenošću, čašću i pogrdom, slobodom i tamnicom, privilegijem i bespravnošću, posjedovanjem i neimaštinom, ljepotom i grdobom, znanošću i prijevarom, obećanjem i prijetnjom. *Sve prema prilikama, jer ne može svakoga predobiti na isti način.* Neki se odriču Boga, kad moraju podnositi teške muke, koje djeluju na sjetila te prouzrokuju u fantaziji predstavu, kao da je Bog nešto odvratno. Tako onda može i volja dobiti neugodna čuvstva kod pomisli na Boga, te može razum potaknuti na to, da zaniječe Boga. Neki opet mogu se navesti na otpad od Boga time, što im se daju uživati naslade, koje su od Boga zabranjene, te se tako vjera u Boga prikaže kao odviše velika žrtva. Neki ostavljaju Boga, jer im je odviše teško podnositi glad; a drugi se odriču Boga, jer su siti, pa misle, da ne trebaju Boga, nego da je Bog suvišan. Jedni zaboravljaju na Boga, jer imaju posao, koji im je drag, pa stoga ne osjećaju nikakve potrebe priznati Boga; a drugi nemaju posla, koji bi htjeli imati, pa se srde na Boga, kao da im ne će da pomogne. Jedni uživaju čast i ugled, pa za to Boga smatraju suvišnim; drugi su prezreni pa ostavljaju Boga, kad ih ne izbavlja iz njihova stanja. Jedni uživaju

slobodu, pa ne će da priznaju Božjega gospodstva nad sobom; drugi u tamnici ili u ropstvu proklinju Boga, što im ne vraća slobode. Jedni posjeduju bogatstvo pa zaboravljaju na Boga; drugi nemaju ništa pa se zato srde na Boga, kad im ne daje bogatstva kao drugima. Jedan drugima zapovijeda pa zato ne može trpjeti Gospodara nad sobom; drugi se mora pokoravati pa se srdi na Boga, što nije gospodar kao drugi. Jedni se dadu sklonuti na otpad zato, da mogu uživati ljepotu, koja je od Boga zabranjena; drugi ostavljaju Boga, da se mogu riješiti rugobe, koju moraju podnositi prema volji Božjoj. Jednima daje povod za otpad od vjere znanost, ukoliko krivo misle, da se vjera protivi znanosti; drugi ne priznaju Boga, jer ih u tom priječi neznanje; ostavljaju vjeru, jer je uopće ne poznaju. Jedni se dadu sklonuti na otpad obećanjem, drugi, jer se boje prijetnje.

Svim se ovim sredstvima ateizam služi prema raznim okolnostima. *Ipak se najviše služi silom, lišavanjem imetka i slobode i časti, varanjem pod krinkom znanosti, i najvećom prijevarom, koja je sadržana u obećanju, da će ateizam donijeti raj na zemlji.*

Dao Bog, da svi oni, koji su u pogibelji, da će pristati uz ateizam, spoznaju pravu istinu, neizmjerno ozbiljnu i utješnu: Samo će vjera u Boga i život prema njoj donijeti raj u vječnosti, a u ovom životu onu pravu sreću, koja je priprava na rajski život u vječnosti. A oni, koji su već otpali od Boga, neka se opet k njemu vrate, da se ne prevare dvaput u svome očekivanju: u ovom životu, gdje im ateizam obećaje sreću; i u drugom, prekogrobnom životu, gdje im Bog obećaje vječno blaženstvo. U ovom će se životu prevariti, jer ateizam ne može ispuniti svoga obećanja, pa makar i htio; a u drugom životu ne će postići vječnoga blaženstva, jer ga nijesu zaslužili u ovom životu, kako to Bog zahtijeva, jer nam je dao slobodnu volju, koja može činiti dobro i zlo. Bog nam ostavlja slobodu, da si uz njegovu pomoć zaslužimo svoju vječnu sreću; on ne će da nas učini sretnima protiv naše volje. Ateizam nam oduzima slobodu te nas hoće da učini sretnima i protiv naše volje, ali prividnom srećom, koja nas ostavlja, kad je najviše trebamo.

Zato je najstrašnije zločinstvo protiv svakog pojedinog čovjeka i čitavog ljudskog roda otimati mu vjeru u Boga, bilo milom bilo silom. Osobito silom ljude odvraćati od vjere u Boga, to je najstrašnije ropstvo, s kojim se nijedno drugo ne može nikako porediti. Gospodstvo ateizma, pa nadijevalo

si ne znam kakva zvučna imena, znači propast svake istinite slobode i sreće.

Zato je najstrašniji onaj rat, koji ateizam vodi protiv Boga i njegovih vjernika, jer se radi o najvećim dobrima i svakog pojedinca i naroda i čitavoga ljudskog roda, i najokrutnijim se sredstvima vodi sa strane ateizma, bez ikakva obzira, do potpunog uništenja vjere u Boga i njezinih pristaša.

Hoće li ateizam pobijediti? Kod ovoga pitanja može lako nekoga obuzeti strah. Ako promatramo sva ona sredstva, koja ateizam ima na raspolaganje, moglo bi se lako činiti, da mu je pobjeda potpunoma osigurana. *On se može služiti sredstvima i metodama, kojih mi ne smijemo upotrebljavati.* Za nas nije jedini vidik, prema kojem treba da biramo prikladnost, da li nam pomaže, da utučemo neprijatelja. Mi se smijemo služiti samo moralnim sredstvima i metodama. Laž, prijevara, okrutnost, nepravda, zavođenje, krivo obećavanje, kriva znanost, pokvarena umjetnost dobro služi za širenje ateizma, ali nama nije dopuštena, pa makar mi njima mogli — ako to apsurdno pretpostavimo — uništiti ateizam i spasiti cijeli svijet. Zato je u ovom pogledu ateizam u mnogo boljem položaju nego li njegovi protivnici. *Ipak imamo i mi mnoga sredstva na raspolaganje, kojima se ateizam ne može služiti. To su najprije sva moralna sredstva:* istina i ljubav i pravda, prava znanost i prava umjetnost. A onda ne smijemo zaboraviti na *najsilnije sredstvo, koje nama stoji na raspolaganje, a ne ateizmu: to je milost Božja, koju možemo steći molitvom i žrtvom i dobrim djelima.* Samo nama daje jakost za svaki napor i za svaku žrtvu vjera u vječno blaženstvo, koje ćemo dobiti kao nagradu za vjerno ispunjavanje svete volje Božje. Samo nas odvraća od otpada od našega svetog uvjerenja vjera u vječnu nesreću, koja bi nas stigla, ako bismo se Bogu iznevjerili. Ateizam ne pozna ni milosti ni molitve. To vrijedi, pa makar mi pomislili i na pomoć, koju može ateizam dobiti od anđela odmetnika, uz dopuštenje Božje. I anđeo odmetnik, đavao, ostaje samo stvor, pa makar ga i podigli na prijestolje Božje.

I današnja i vječita borba između ateizma i teizma nalikuje na onu, o kojoj nam pripovijeda sveto Pismo: između Golijata i Davida. Golijat služio se svim sredstvima: i fizičkom silom i vještinom i pogrdama i zastrašivanjem i hulom na Boga, samo ne molitvom za pomoć Božju. David služio se istotako svojom jakošću i spretnošću; odgovorio je i na pogrde, ali bez pogrda; i on se prijetio pravednom kaznom. Ali sva je ova sredstva David upotrijebio s pouzdanjem u pomoć

Božju. *Tako ćemo i mi pobijediti, ako se služimo svim dopuštenim, t. j. moralnim sredstvima, ali uvijek s pouzdanjem u pomoć Božju, koju ćemo primiti, ako se za nju molimo, prikazujemo za to svoja dobra djela i svoje žrtve.* Zato su mučenici sjeme kršćana, njihova krv krijepi bojovnike Božje za najsjajniju pobjedu u najstrašnijem ratu između ateizma i teizma.

Istinita je riječ, koju je izrekao mukotrpni Job (7, 1): »Militia est vita hominis super terram — *rat je život ljudski na zemlji.*« Ali je istinita i ona riječ, koju je napisao sv. Pavao (Phili 4, 13): »Omnia possum in eo, qui me confortat — *sve mogu u onom, koji me krijepi.*« Istinito je i obećanje Isusovo (Jo 16, 24): »Petite, et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum — *molite, i dobit ćete, da bude vaše veselje potpuno.*« Ali ne smijemo zaboraviti i na onu opomenu, koju je dao Isus svojim učenicima (Mat. 10, 16): »*Eto ja vas šaljem kao ovce među vukove. Budite dakle mudri kao zmije i bezazleni kao golubovi.*« I one druge opomene, da ne pripisujemo krivnje za progonstvo, koje trpimo, sebi samima ili svetoj Crkvi, nego mržnji protiv Njega (10, 22): »*Svi će mržiti na vas poradi mojega imena.*« I napokon, da ustrajemo (10, 22): »*Koji ustraje do kraja, taj će se spasiti.*«

Fr. Šanc D. I.